



PÕHJA-SAKALA VALD

Põhja-Sakala valla arengukava 2023-2030

Suure-Jaani 2023

Suure-Jaani 2024

Suure-Jaani 2025

Suure-Jaani 2026

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
ÜLDANDMED	5
1. VALLA VALITSEMINE.....	9
2. HARIDUS	11
3. NOORSOOTÖÖ JA SPORT	15
4. KULTUUR, KÜLALIHKUMINE JA KODANIKUÜHENDUSED.....	18
5. SOTSIAALNE TURVALISUS JA TERVISHOID	20
6. ETTEVÕTLUSKESKKOND.....	24
7. TARISTU JA ELUKESKKOND	26
8. KLIIMA JA KESTLIK ARENG	29
9. ARENGUKAVA ELLUVIIMINE, SEIRE JA AJAKOHASTAMINE.....	31

LISAD:

Lisa 1. Põhja-Sakala valla arengukava tegevuskava

Lisa 2. Põhja-Sakala valla eelarvestrateegia

Lisa 3. Põhja-Sakala valla rahvastikuproгноos

Lisa 4. Põhja-Sakala tervise- ja heaoluprofiil

SISSEJUHATUS

Valla arengukava on omavalitsuse eluvaldkondade arengueesmäärke ja nende saavutamist kavandav dokument. Arengukava täiendavad tegevuskava (Lisa 1) ja eelarvestrateegia (Lisa 2), mis kajastavad järgnevateks aastateks planeeritud tegevusi ning kavandatavate tegevuste finantseerimist. Valla rahvastikuproгноos (Lisa 3), annab ülevaate rahvastikuprotsessidest, valla tervise- ja heaoluprofiil (Lisa 4) käsitleb rahvatervise ja heaolu seisundeid, nendest lähtuvalt saab Põhja-Sakala vald kujundada arengut mõjutavaid valdkondlikke poliitikaid.

Vastavalt kohaliku omavalitsuse korralduse seadusele esitatakse arengukavas majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise keskkonna ning looduskeskkonna ja rahvastiku tervise arengu pikaajalised suundumused ja vajadused, probleemide ja võimaluste hetkeolukorra analüüs tegevusvaldkondade lõikes, tegevusvaldkondade strateegilised eesmärgid koos taotletava mõjuga arengukava perioodi lõpuni ning strateegiliste eesmärkide täitmiseks vajalikud tegevussuunad. Valla arengukava arvestab Viljandi maakonna arengustrateegiat aastani 2035 ning on kooskõlas Eesti lähima kümnendi kõige olulisema üldise arengustrateegiaga „Eesti 2035“.

Põhja-Sakala valla arengudokumentide koostamine algatati Põhja-Sakala Vallavolikogu 26.01.2023 otsusega nr 114. Põhja-Sakala Vallavalitsuse 07.02.2023 korraldusega nr 107 kinnitati 15-liikmeline arengudokumentide koostamise komisjon ja vastav ajakava. Komisjoni on muudetud Põhja-Sakala Vallavalitsuse 30. mai 2023 korraldusega nr 379, millega kinnitati komisjoni koosseisu juurde kaks liiget. Arengudokumentide koostamise käigus toimusid komisjoni arutelud, vallavolikogu ja vallavalitsuse ühisseminar, viidi läbi rahvakoosolekud valla paikkondades, kus osales kokku ligi 500 inimest. Arengudokumentid esitati avalikul väljapanekul tutvumiseks ja ettepanekute tegemiseks 19.07. kuni 01.08.2023. a. Avalikud arutelud toimusid Võhma Vaba Aja Keskuses 02.08.2023. a, Suure-Jaani kooli aulas 03.08.2023. a ja Kõpu Põhikoolis 07.08.2023. a, aruteludel osales kokku 44 inimest. Avaliku väljapaneku käigus laekunud ettepanekuid menetleti Põhja-Sakala Vallavolikogu 24.08.2023 istungil.

Põhja-Sakala valla arengudokumentide muutmine 2024. aastal algatati Põhja-Sakala Vallavolikogu 14.05.2024 otsusega nr 229. Põhja-Sakala Vallavalitsuse 15.05.2024 korraldusega nr 107 kinnitati 15-liikmeline arengukava ülevaatamiseks ajutine komisjon ja vastav ajakava. Arengukava avalikud arutelud viidi läbi Võhma Vaba Aja Keskuses 29.07.2024 a., Suure-Jaani kooli aulas 31.07.2024 a. ja Kõpu Põhikoolis 01.08.2024. a. Aruteludel osales kokku 24 inimest. Avaliku väljapaneku käigus laekunud ettepanekuid hääletati Põhja-Sakala Vallavolikogu 26.09.2024 istungil.

Põhja-Sakala valla arengudokumentide muutmine 2025. aastal algatati Põhja-Sakala Vallavolikogu 24.04.2025 otsusega nr 281. Põhja-Sakala Vallavalitsuse 20.05.2025 korraldusega nr 323 kinnitati 15-liikmeline arengukava ülevaatamiseks ajutine komisjon. Arengukava avalikud arutelud viidi läbi Võhma Vaba Aja Keskuses 13.08.2025 a., Suure-Jaani kooli aulas 11.08.2025 a. Aruteludel osales kokku 18 inimest. Avaliku väljapaneku käigus laekunud ettepanekuid hääletati Põhja-Sakala Vallavolikogu 25.09.2025 istungil.

Põhja-Sakala valla arengudokumentide muutmine 2026. aastal algatati Põhja-Sakala Vallavolikogu 29.04.2026 otsusega nr 37. Põhja-Sakala Vallavalitsuse 12.05.2026 korraldusega nr 323 kinnitati 12-liikmeline arengukava ülevaatamiseks ajutine komisjon. Arengukava avalikud arutelud viidi läbi Kõpus 28.09.2026 a., Võhmas 29.09.2026 a., Suure-Jaanis 01.10.2026 a. Aruteludel osales kokku ** inimest. Avaliku väljapaneku käigus laekunud ettepanekuid hääletati Põhja-Sakala Vallavolikogu dd.mm.2026 istungil.

Arengudokumentid on koostatud aastani 2030, eesmärgiga tagada järgnevatel aastatel erinevate valdkondade tasakaalustatud ja jätkusuutlik areng. Arengukava tegevustabelis ja eelarvestrateegias on read, mille peal on aastaarv 2031+, on informatiivsed. Arengukava tegevuskavas on informatiivselt 2031+ aastal ära toodud seni esitatud ettepanekud, mida ei ole olnud võimalik varasematele aastatele lisada, et ettepanekute esitajad ei peaks neid uuesti esitama. Eelarvestrateegias on informatiivne 2031. aasta koostatud ilma investeeringute summadeta, toodud on laenumaksed ja tavapärased prognoositavad muutused tuludes ja kuludes.

Valla suuremad investeeringud kajastuvad arengukava tegevuskavas ja eelarvestrateegia investeeringute tabelis. Suurima investeeringuna on arengukavas ja eelarvestrateegias toodud Suure-Jaani kooli hoone rekonstrueerimine.

Arengudokumentide koostamist koordineerisid arengu- ja hankespetsialist ning vallavanem.

Arengukava keskmes on parimate eelduste loomine valla elanike heaoluks ja Põhja-Sakala valla kestlikuks arenguks. Valla jaoks olulisemad väljakutsed on toimetulek rahvastiku vähenemise ja vananemisega ning tasakaalustatud piirkondliku arengu saavutamine. Arengukavas keskendutakse kohaliku omavalitsuse ülesannete täitmisel eelkõige soovitud muutustele, arendusvajadustele ja teenuste kvaliteedi parandamisele.

Põhja-Sakala valla eesmärgiks on pakkuda kaasaegset ja turvalist elukeskkonda, kus on ettevõtlikkust väärtustav ettevõtluskeskkond, kvaliteetne haridusvõrk, innovaatiline ja kaasav omavalitsus, kõigile vanusegruppidele tuge ja toimetulekut kindlustav sotsiaalhoolekanne ning kaasaegsed terviseedendamise, sportimise ja vaba aja veetmise võimalused.

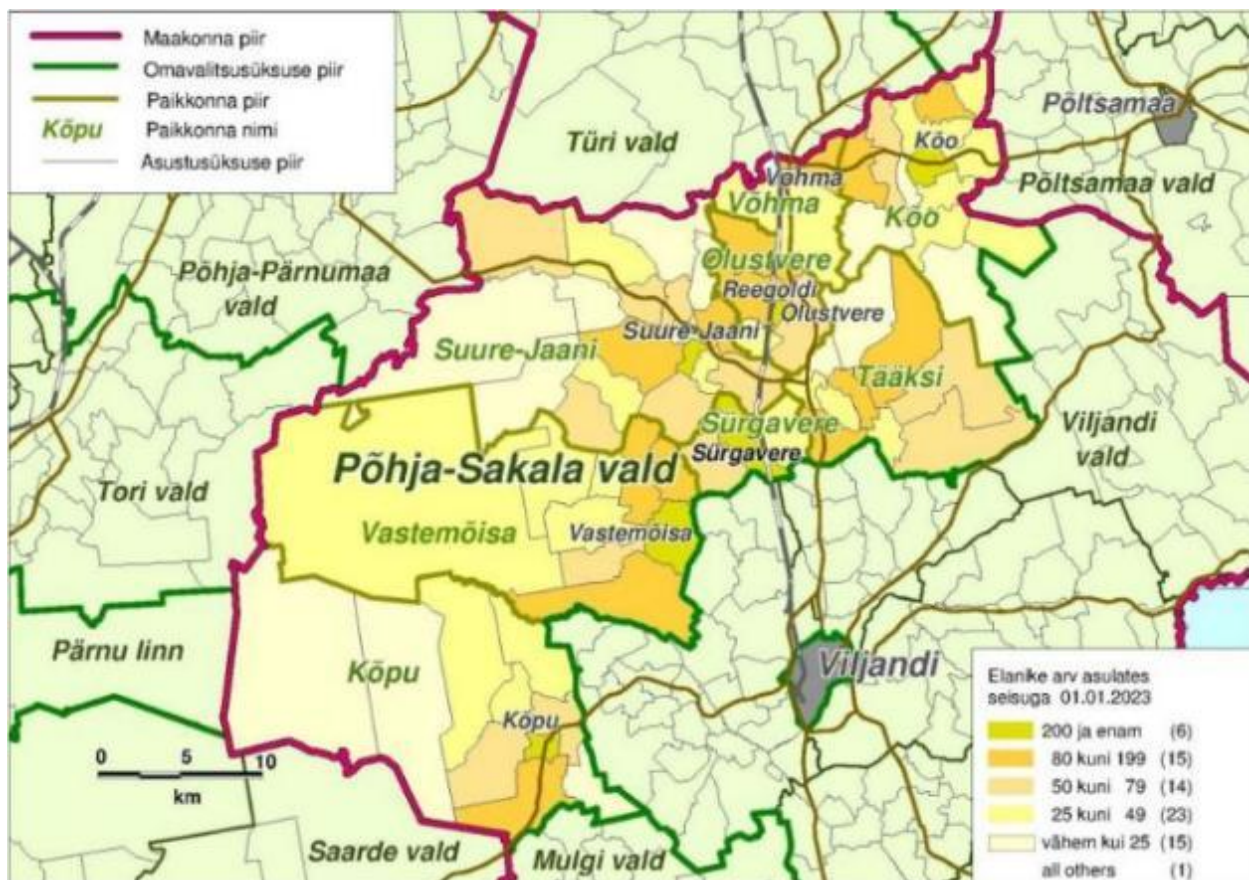
Põhja-Sakala valla arengukavas püstitatud eesmärged viiakse ellu volikogu, vallavalitsuse, hallatavate ja valla osalusega asutuste, ettevõtete, vabaühenduste ja vallaelanike koostöös.

ÜLDANDMED

Põhja-Sakala vald moodustus pärast kohaliku omavalitsuse korralisi valimisi oktoobris 2017, mil ühinesid Kõo, Kõpu ja Suure-Jaani vallad ning Võhma linn. Põhja-Sakala vallal on ühine piir Järva, Mulgi, Põhja-Pärnumaa, Põltsamaa, Saarde, Tori, Türi ja Viljandi valla ning Pärnu linnaga.

Põhja-Sakala vallas elas rahvastikuregistri andmetel 2026. aasta 1. jaanuari seisuga 7476 inimest. Täpsema ülevaate rahvastikust annab rahvastikuprognosis (vt Lisa 3). Valla territooriumil on 74 asustusüksust – 2 vallasest linna (Suure-Jaani ja Võhma), 2 alevikku (Kõpu ja Olustvere) ning 70 küla. Valla pindala on 1153 km². Valla administratiivseks keskuseks on Suure-Jaani linn.

Vald on jaotatud kaheksaks paikkonnaks (Kõo, Kõpu, Olustvere, Suure-Jaani, Sürgavere, Tääksi, Vastemõisa ja Võhma). Paikkonnad on elanike ühtsustundel ja piirkondlikul samastumisel põhinevad väiksemad piirkonnad, mille elanikud kasutavad teenuste saamiseks enam-vähem samu keskusi. Põhja-Sakala valla administratiivpiirid ja rahvastiku paiknemine omavalitsuse territooriumil asustusüksuste lõikes on esitatud joonisel 1.



Joonis 1. Põhja-Sakala valla administratiivpiirid, paikkondade piirid ja elanike arv asustusüksustes 2023. aastal

Endiste Suure-Jaani, Pilistvere ja Kõpu kihelkonna aladel paiknev Põhja-Sakala vald on väga rikka ajaloo- ja kultuuripärandiga, puhta looduse ja viljaka põllumaaga kaunis kant. Siinsetel maadel oli Muinas-Eesti tuntuima vanema ja sõjapealiku Lembitu kants. Lõhavere linnuse juurde on püstitatud monument Madisepäeva lahingu auks. Vabadussõjas võidelnutele on pühendatud Lembitu mälestusmärk Suure-Jaani kiriku juures, Pilistvere kihelkonna langenute mälestussammas asub kõige kõrgema torniga maakirik - Pilistvere kiriku naabruses ja Kõpu kihelkonna mälestussammas Kõpu kiriku kõrval. Suure-Jaanis ja Pilistveres tegutsesid juba 1680ndatel rahvakoolid, raamatukogude loomise ja seltsitegevuse arendamisega sai sinne kant üheks rahvusliku liikumise ja kultuuri keskuseks. Johann Köler, heliloojate Kappide suguvõsa, Mart Saar, Paul Kondas, Julius Vaks ja mitmed teised Eesti suurkujud on Suure-Jaani kandiga seotud, Oskar Loo on pärit Kõpust, tänu Vello Salumile kujunes 1980ndatel Pilistverest Eesti rahvusliku iseteadvuse ja vaimse ärkamise üks

keskusi.



Lõhavere linnus

Vaatamist väärt on siinne Eesti kõige täiuslikumalt säilinud mõisakompleks Olustveres.



Olustvere mõis

Kõpu alevikus asub Pompei maalingutega söögi- ja kunstmarmorist ballisaaliga Suure-Kõpu mõis. Mõisas tegutseb kool.



Suure-Kõpu mõis

Lõhavere mõisas tegutseb ravi- ja hooldekeskus. Lahmuse ja Sürgavere mõisahooned on tänaseni koolina kasutuses. Põhja-Sakala vallas on palju väärtuslikku, mille üle uhke olla. Pärand ja traditsioonid on meie piirkonna hindamatuks lisandväärtuseks, mida tuleb hoida.

Sümbolid

Põhja-Sakala valla lipp koosneb kahest valgest ja kahest punasest vaheldumisi asetsevast võrdsest laiust. Vapp - punasel kilbil on põigiti hõbedane sõjasarv kuldsete kandevõrude, -keti ja huulikuga, selle peal on püstiasetsev hõbedane tera ning kuldse käepidemega mõõk.



Põhja-Sakala valla lipp



Põhja-Sakala valla vapp

*Õnnelike inimestega, hooliv, kaasav, toimekas ja kaunis vald,
kus on rõõm elada.*

Arengukavas on sõnastatud kaheksaks valdkonnaks jaotatu strateegilised eesmärgid, mõõdikud eesmärkide saavutamise hindamiseks ja nende elluviimiseks rakendatavad peamised tegevussuunad. Konkreetseid tegevusi ja ajaraam on kajastatud regulaarselt uuendatavas tegevuskavas. Tegevuskava kajastab arendustegevusi ja suuremaid investeeringuid, mitte omavalitsuse igapäevaseks toimimiseks vajalikke protsesse.

Arenguvisioni elluviimisel on käesoleval perioodil valla arendamise kaks peamist eesmärki:

- parandada oluliselt valla efektiivsus- ja finantssuutlikkust, jõudmaks Eesti omavalitsuste seas vähemalt keskmiste hulka;
- korraldada kahaneva rahvaarvu tingimustes vastavalt muutunud vajadustele ümber valla teenused ja haridusvõrk.

Mõisted

- **Arengukava** on omavalitsusüksuse pikaajalisi strateegilisi eesmärke määrav ja nende elluviimiseks tegevusi kavandav dokument.
- **Tegevuskava** on arengukava lisa, mis sisaldab aastate lõikes konkreetseid tegevusi arengukava strateegiliste eesmärkide täitmiseks.
- **Eelarvestrateegia** on arengukavast tulenev selgitustega finantsplaan, mis on arengukava osa.
- **Rahvastikuproгноos** on arengukava lisa, mis keskendub valla rahvastikuprotsesside analüüsile ja rahvastikuproгноosile aastani 2045.
- **Arenguseire** on arengukava ja eelarvestrateegia dokumentides kirjeldatud eelneva kalendriaasta tegevuste täitmise ja mõõdikute jälgimise aruanne, mis on majandusaasta aruande osa.
- **Mõõdik** on arvnäitaja või hinnang seisundile, mis näitab kavandatud eesmärkide täitmist.
- **Piirkonna** all mõistetakse Põhja-Sakala vallaks ühinenud omavalitsuste alasid - Kõo piirkond, Kõpu piirkond, Suure-Jaani piirkond ja Võhma piirkond.
- **Paikkond** on elanike ühtsustundel ja piirkondlikul samastumisel põhinev väiksem piirkond, mille elanikud kasutavad teenuste kättesaamiseks enam-vähem samu keskusi. Viljandi maakonna teemaplaneeringus eristatakse Põhja-Sakala vallas 8 paikkonda (Kõo, Kõpu, Olustvere, Suure-Jaani, Sörgavere, Tääksi, Vastemõisa ja Võhma). Põhja-Sakala valla asulate jagunemine paikkondadesse on ära toodud valla rahvastikuproгноosi lisas 3.

1. VALLA VALITSEMINE

Põhja-Sakala vallavalitsuse ja hallatavate asutuste struktuur vajab jätkuvat korrastamist ja ühtlustamist, et tagada tõhus juhtimine ning kvaliteetsete avalike teenuste osutamine.

Valla tugevusteks on puhas looduseskeskkond, hea ligipääsetavus ja arenenud taristu, kuid väljakutseks on kahanev-ja vananev elanikkond-ning hajaasustus.

Muutuv rahvastik ja elanike paiknemine eeldavad ka avalike teenuste paindlikku ümberkorraldamist, senisest enam inimkeskset lähenemist ning vajaduse korral teenuste viimist inimesele lähemale.

Põhja-Sakala vald rakendab avatud valitsemise põhimõtteid, kaasates elanikke otsustusprotsessidesse, jagades avalikku teavet, korraldades arutelusid ning tehes koostööd kogukondade ja erinevate huvirühmadega.

Avatud valitsemine eeldab omavalitsuse, elanike, vabaühenduste ja asutuste valmisolekut koostööks, avatud dialoogiks ning ühise vastutuse võtmiseks kohaliku arengu eest.

Vallavolikogu töö on avalik ning volikogu istungeid on võimalik jälgida otseülekandena. Volikogu eelnõud ja dokumendid on kättesaadavad dokumendiregistris Amphora. Vallavalitsuse istungite memod avaldatakse valla Facebooki lehel ning protokollid dokumendiregistris. Volikogu ja vallavalitsuse tegevust kajastatakse valla veebilehel ning kord kuus ilmuv asialahes Leole, mis on kättesaadav nii paberkandjal kui ka digitaalselt. Valla veebilehel on avaldatud ametnike kontaktandmed ja vastuvõtuajad.

Oluline osa avatud valitsemisest on elanike kaasamine. Vallas kavandatakse kaasavat eelarvet, mille kaudu on ellu viidud erinevaid kogukondade algatatud projekte. Kaasava eelarve edasisel arendamisel on eesmärk suurendada osalejate arvu, kaasata rohkem noori ning soodustada erinevate piirkondade elanike osalemist.

Elanike ja erinevate sihtrühmade kaasamiseks tegutsevad vallavolikogu juures külade ja kogukondade ümarlaud ning seenioride ümarlaud. Noorte kaasamiseks tegutseb Põhja-Sakala valla noortevolikogu, kes osaleb muu hulgas vallavolikogu hariduskomisjoni töös. Haridusasutuste juhtimisse ja arengusse on kaasatud hoolekogud, mille kaudu saavad lapsevanemad, haridusasutuste töötajad, õpilased ja kogukonna esindajad kaasa rääkida hariduselu puudutavates küsimustes. Olulised koostööpartnerid on ka valdkondade eestvedajad, vabaühendused, ettevõtjad, tööandjad ja teised aktiivsed kogukonnaliikmed. Valla jaoks on oluline arendada erinevate sihtrühmade kaasamise võimalusi ning luua regulaarse dialoogi võimalused ka ettevõtjate ja eakatega.

Avatud valitsemise oluline osa on läbimõeldud ja elanikele kättesaadav kommunikatsioon. Valla peamised infokanalid on valla veebileht, kord kuus nii digitaalselt kui ka paberkandjal ilmuv asialahes Leole ning valla Facebooki leht. Edaspidi on oluline tagada, et valla tegevust ja otsuseid puudutav teave oleks avaldatud õigeaegselt, lihtsalt leitav ning elanikele arusaadavas keeles. Samuti tuleb arendada võimalusi elanike tagasiside saamiseks ning anda senisest enam tagasisidet selle kohta, kuidas elanike ettepanekuid otsuste tegemisel arvestatakse.

Arenguperioodi eesmärk on seniseid avatud valitsemise ja kaasamise praktikaid süsteemsemalt edasi arendada ning koostada koostöös kogukondade ja partneritega avatud valitsemise tegevuskava.

Valla arengus on oluline maakondliku koostöö järjepidev tugevdamine ning hea partnerlus naaberomavalitsuste ja piirkondlike arendusorganisatsioonidega. Üha suuremaks väljakutseks on muutunud kompetentsete ametnike leidmine vallavalitsusse, heade juhtide leidmine ja hoidmine hallatavates asutustes ning kohalike sädeinimeste, eestvedajate, juhendajate ja treenerite tegevuse väärtustamine ja toetamine.

Välissuhtluses on Põhja-Sakala vald teinud aastaid tulemuslikku rahvusvahelist koostööd. Vallal on toimivad sõprussuhted Jokioise valla ja Ulvila linnaga Soomes, Hajnówka linnaga Poolas ning Ukrainka linnaga Ukrainas. Varasemalt on koostööd tehtud Nora omavalitsusega Rootsis, Fladungeniga Saksamaal, Hõnega Itaalias ja Iszkaszentgyörgy vallaga Ungaris. Rahvusvaheline koostöö loob võimalusi kogemuste vahetamiseks, ühiste algatuste elluviimiseks ning valla ja selle

kogukondade rahvusvaheliste kontaktide arendamiseks.

[Riikliku rahulolu-uuringu](#) tulemuste põhjal on elanikud üldjoontes valla pakutavate avalike teenustega rahul. Samas vajab jätkuvat tähelepanu valla maine ning elanike usalduse ja valla identiteedi tugevdamine. Avatud valitsemine, hea kommunikatsioon, elanike sisuline kaasamine ning kvaliteetsed ja kättesaadavad avalikud teenused aitavad kujundada Põhja-Sakala vallast avatud, koostööle suunatud ja hea mainega omavalitsuse.

Visioon

Usalduslikku koostööd tegev, inimesekeskne, läbipaistev, optimaalse struktuuriga, tasakaalustatud ja valda kui tervikut arvestav vallajuhtimine.

Strateegilised eesmärgid

1. Avalik teenus on paindlik, lihtne ja inimesekeskne ning kättesaadav igaühele.
2. Avatud ja kaasav valitsemine ning usalduslik koostöö valla sise- ja välissuhtluses.
3. Valla kui terviku turundamine. Positiivse identiteedi arendamisel lähtutakse traditsioonidest ja kaasaegsetest lahendustest ning ühiskonnas toimuvatest muutustest.
4. Optimaalne ja toimiv organisatsioon. Ametnikud ja töötajad on motiveeritud ning oma ala professionaalid.
5. Spetsialistide ja hallatavate asutuste tulemuslik juhtimine.
6. Valla juhtimine on kujundatud mitmekihilise valitsemisena, kus väärtustatakse valla kesket strateegilist juhtimist ning avalike teenuste osutamist ja korraldamist võimalikult piirkondlikul tasandil.
7. Eesmärgiks on rahvaarvu vähenemise pidurdamine.

Tegevussuunad

1. Vajalike uute e-teenuste väljaselgitamine, arendamine ja rakendamine. Ühendatud teenuse disain ja arendamine.
2. Kord aastas organisatsiooni toimivuse hindamine, vajalike muutuste elluviimine ja järjepidev tagasisidestamine.
3. Organisatsioonikultuuri arendamine, mainekujunduse olulisuse selgitamine ja ühtsete reeglite järgimine. Edulugude järjepidev kajastamine.
4. Avatud valitsemise põhimõtete arendamine ja avatud valitsemise tegevuskava koostamine.
5. Ühtse infosüsteemi arendamine.
6. Huvitatute kaasamine otsuste ettevalmistamise etapis.
7. Väliskoostöö järjepidev arendamine.
8. Personali arendamine ja koolitus.
9. Motivatsioonisüsteemi väljatöötamine ja rakendamine.
10. Kaasava eelarve rakendamine.
11. Elanike rahuloluküsitluse läbiviimine.
12. Valla hoonete ja rajatiste haldamise konsolideerimine.

Mõõdikud

Mõõdik	Algtase 2023	Vahetase 2025	Sihttase 2030	Allikas
Elanike arv	7900	7476	> 7000	Rahvastikuregister
Hoonete üldpind m ² /elaniku kohta	6,5	5,56	4,8	Minuomavalitsus.ee
Töötajaid 1000 elaniku kohta KOV palgal	54,3	64,1	50	Minuomavalitsus.ee
Finantsolukorra indeks	2,57	2,86	3,5	Minuomavalitsus.ee
Elanike rahuloluindeks valitsemisega	27 (2022)	38 (2024)	kasvav	Minuomavalitsus.ee
Elanike rahuloluindeks valla maine osas	55 (2022)	58 (2024)	kasvav	Minuomavalitsus.ee
KOV pakutavate teenustega rahuloluindeks	41	46,1 (2024)	kasvav	Minuomavalitsus.ee

2. HARIDUS

Hariduse sisu, korralduse ja kvaliteedi hindamisel lähtutakse nüüdisaegsest õpikäsitusest: st et õppimine on õppijakeskne ja koostöine, suunatud iga õppija toetamisele, tema eneseteostusele ja toimetulekule eri rollides. Olulised märksõnad on õppimise tähenduslikkus, õppija ja õpetaja autonoomia, tihe koostöö ning teadlik ja süsteemne tagasisidestamine kõigi õppeprotsessi osaliste vahel. Haridustöötajad on teadlikud uute tehnoloogiate arengusuundadest, võimalustest, ohtudest ja meetodikatest ning rakendavad neid õppes eesmärgipäraselt. Haridusasutused rakendavad enam praktilist õpet (nt probleem- ja projektõpet), mis võimaldab muuta õppeülesandeid tähenduslikumaks ning kujundada võimekust lahendada isikliku elu, õppetöö, kohaliku kogukonna või ühiskonna väljakutseid loovalt, koostöiselt ja uuenduslikult.

Vallas pakutakse alusharidust üheksas kohas: Suure-Jaani Lasteaed (Sipsik – Suure-Jaanis, Traksik - Kõidamal), Olustvere Lasteaed Piilu, Vastemõisa Lasteaed Päevalill, Võhma Lasteaed Mänguveski, Suure-Jaani Kooli Täaksi tegutsemiskoht (Täksikud) ja Sürgavere tegutsemiskoht (Vembu), Kirivere Kooli Lasteaed Tähekild ja Kõpu Põhikooli Lasteaed. Viimati nimetatud (4) on koolide koosseisus.

Piirkondades, kus alushariduse teenusevajadus väheneb ning hõlmatus on madal, tuleb hinnata teenusekorralduse tõhustamise võimalusi, sealhulgas rühmade liitmist, koolitranspordi kasutuse laiendamist või teenuste koondamist. Seda suunda toetavad üldised demograafilised arengud, mille kohaselt on laste arv mitmes piirkonnas vähenemas. Samal ajal peab teenusvõrk säilitama piisava paindlikkuse, et reageerida rahvastikum muutustele ning tagada vajalik teenusmaht piirkondades, kus laste arv püsib stabiilne või kasvab.

Samal ajal kui laste üldarv väheneb, suureneb vajadus tagada alushariduse teenuse kättesaadavus lastele, kes vajavad individuaalset arenduskava ning erinevaid tugiteenuseid. Sellest tulenevalt lähtub vald teenuse korraldamisel üle vallalisest vaatest, pakkudes vajadustele vastavaid lasteaiakohti ning tehes vajadusel koostööd teiste omavalitsustega, et leida lapse arengut kõige paremini toetav lahendus.

Põhja-Sakala valla põhihariduse võrgustikku kuulub kuus põhikooli: Kirivere Kool, Kõpu Põhikool, Olustvere Põhikool, Suure-Jaani Kool, Võhma Kool ja Lahmuse Kool. Põihariduse eesmärk on luua alus ennastjuhtiva õppija kujunemisele, andes õpilastele teadmised, oskused ja hoiakud, mis toetavad elukestvat õpet ning valmisolekut kiireks ja paindlikuks ümber- ja täiendusõppeks.

Suure-Jaani Kool tegutseb kolmes tegutsemiskohas. Suure-Jaani tegutsemiskohas toimub õppetöö kõigis kolmes kooliastmes ning koolis on paralleelklassid. Täaksi ja Sürgavere tegutsemiskohtades tegutsevad ühe liitrühmana lasteaed ning 1.-2. kooliaste, kus õppetöö toimub liitklassides.

Lahmuse Kool pakub lihtsustatud ja toimetulekuõpet ning põhikooli riikliku õppekava järgi õpet eri-

ja tõhustatud tuge vajavatele ning püsiva õpiraskusega õpilastele. Kool täidab olulist rolli nii valla kui ka laiemalt piirkonna haridusvõrgustikus - lisaks Põhja-Sakala valla lastele õpivad seal ka teiste omavalitsuste õpilased. Koolil on õpilaskodu.

Hariduse sisu, korralduse ja kvaliteedi hindamisel lähtutakse riiklikust haridusvaldkonna arengukavast, 2025. aastal koostatud Põhja-Sakala valla haridusvõrgu analüüsist ning 2023. aastal valminud rahvastikuanalüüsist.

Rahvastikuanalüüsi kohaselt on Põhja-Sakala valla elanike arv viimase viieteistkümnelt aasta jooksul vähenenud keskmiselt 100–150 inimese võrra aastas ning prognoosid viitavad rahvastiku vähenemise jätkumisele. Demograafiliste muutuste tulemusena väheneb ka laste ja noorte arv, mis mõjutab otseselt haridusvõrgu toimimist ning seab väljakutseid haridusteenuse kättesaadavuse, kvaliteedi ja tõhusa korralduse tagamisele.

Haridusvõrgu arengut mõjutab lisaks õpilaste arvu vähenemisele õpetajaskonna vananemine. Põhja-Sakala valla alusharidus- ja üldharidusasutuste õpetajate vanuseline koosseis näitab, et üle 60-aastaste õpetajate osakaal on kasvanud ning moodustab ligi veerandi kogu õpetajaskonnast. Samal ajal on alla 30-aastaste õpetajate arv vähenenud, mis viitab õpetajate järelkasvu ebapiisavusele.

Kuigi viimastel aastatel on suurenenud 30–39-aastaste õpetajate osakaal, ei ole see olnud piisav tasakaalustamiseks õpetajaskonna üldist vananemistrendi. Seetõttu on haridusvõrgu üheks oluliseks väljakutseks kvalifitseeritud õpetajate järelkasvu tagamine, noorte spetsialistide värbamine ja hoidmine ning tööjõuvajaduse pikaajaline planeerimine.

Kvalifikatsiooninõuetele mittevastavate õpetajate arv on suurim just suuremates koolides, kus õpetajaskond on arvukam ning õppekorraldus mitmekesisem. See osutab vajadusele pöörata senisest enam tähelepanu õpetajate kvalifikatsiooni tõstmisele, järelkasvu toetamisele ning olemasolevate töötajate professionaalse arengu võimalustele, et tagada kvaliteetse hariduse pakkumine kogu valla haridusvõrgus.

Põhja-Sakala valla haridusasutuste õpi- ja kasvukeskkonna parendamisse on viimastel aastatel järjepidevalt investeeritud. Võhma Kool tegutseb alates 2020. aastast kaasaegses koolihoones. 2026. aastal uuendati energiatõhususe meetme toel Olustvere Põhikooli hoonet ning Kirivere Kooli juures rajati juurdeehitus lasteaiaosaks tarbeks ning loodi samasse hoonesse raamatukogu ja noortekeskuse ruumid. Kaasava hariduse lisarahastuse toel oli koolidel 2025. aastal võimalik soetada hariduslike erivajadustega õpilaste toetamiseks vajalikke õppevahendeid ja inventari.

Arengukava perioodi suurimaks investeeringuvajaduseks on Suure-Jaani koolihoone rekonstrueerimine ning Kõpu Põhikooli ja Lahmuse Kooli õppehoonete kaasajastamine. Haridusvõrgu edasise arendamise ja investeeringute kavandamise aluseks on 2025. aasta aprillis valminud Põhja-Sakala valla haridusvõrgu analüüs, mis toetab haridusvõrgu kujundamist vastavalt demograafilistele muutustele, teenusvajadusele ja hariduse kvaliteedi tagamise eesmärkidele.

Hariduslike erivajadustega (HEV) õppijate osakaal mõjutab otseselt koolide töökorraldust, õpetajate ja tugispetsialistide töökoormust ning haridusteenuse osutamiseks vajalikke ressursse. Rahvastikuregistri andmetel on Põhja-Sakala vallas elavate ja Lahmuse Koolis õppivate hariduslike erivajadustega laste arv püsinud aastatel 2017/18 – 2023/24 stabiilsena, jäädes vahemikku 25–29 õppurit. See näitab püsivat teenusvajadust, mis tuleb tagada sõltumata üldistest demograafilistest muutustest.

Samal ajal on hariduslike erivajadustega õppurite arv valla üldhariduskoolides aastatel 2018/19–2023/24 kasvanud ligikaudu 27%. Suundumus on kooskõlas üleriigiliste arengutega, kus HEV-õppijate arv ja osakaal haridussüsteemis kasvavad. Õpilaste koguarvu vähenemise taustal suureneb HEV-õppijate osakaal, mis toob kaasa vajaduse tõhustada õppijate individuaalset toetamist ning tagada tugiteenuste jätkusuutlik kättesaadavus.

Sellest tulenevalt on oluline jätkata eripedagoogilise, logopeedilise, sotsiaalpedagoogilise ja psühholoogilise toe pakkumist ning tagada teenuste piirkondlik kättesaadavus. Tugispetsialistide professionaalse arengu ja koostöö toetamiseks jätkatakse maakondlikes võrgustikes osalemist ning ühiskoolituste korraldamist.

Keskharidust pakub vallas Suure-Jaani Gümnaasium. Arvestades demograafilisi muutusi ning keskhariduse korraldamist puudutavaid riiklikke arengusuundi, on oluline jälgida haridusvõrgu arenguid ning hinnata koostöös riigi ja hariduspartneritega tulevikulahendusi, mis tagavad kvaliteetse ja jätkusuutliku keskhariduse kättesaadavuse piirkonnas. Seejuures on oluline arendada koostööd ka Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooliga ning teiste haridusasutustega piirkonnas.

Põhja-Sakala valla noortele on tagatud mitmekesised võimalused huvihariduses ja huvitegevuses osalemiseks, toetades nende võimete arengut, loovust ning aktiivset osalemist kogukonnaelus. Vallas tegutseb kaks munitsipaalhuvikooli: Suure-Jaani Gümnaasiumi Huvikool ja Võhma Muusikakool, samuti mitmed spordiklubid ja teised huvitegevuse pakkujad ning huviringid koolide juures. Huvihariduse ja huvitegevuse info on koondatud Põhja-Sakala valla huviregistrisse. Huvitegevuses omandatud (mitteformaalõpe) on võimalik arvestada formaalõppes.

Arvestades hariduskulude kasvu, tööealise elanikkonna vähenemist ning õppijate arvu muutusi, ei ole haridusvõrgu säilitamine tänases mahus ja korralduses pikemas perspektiivis võimalik. Jätkusuutliku haridusvõrgu tagamiseks tuleb kujundada lahendusi, mis võimaldavad ühtaegu tagada kvaliteetse hariduse, säilitada piirkondliku kättesaadavuse ning kasutada olemasolevaid ressursse tõhusalt.



Lahmuse Kool

Seejuures tuleb arvestada, et vallal on, sh haridusvõrgu kasutuses, suur hulk erinevas seisukorras hooneid, mille korrashoid ning kaasajastamine nõuab märkimisväärsed investeeringuid. Muutuvate demograafiliste olude tingimustes on oluline hinnata olemasolevate pindade kasutuse otstarbekust, suurendada ruumide riskasutust ning kavandada investeeringuid viisil, mis teenib kõige tõhusamalt kohalikku kogukonda. Selleks tuleb kaaluda nii mitme tegutsemiskohaga asutuste rollimuutust, haridus-, noorsoo-, kultuuri- ja kogukonnateenuste suuremat lõimimist kui ka õpetajate töökoormust. Nii on võimalik tagada kohapealsete ressursside mõistlik kasutamine ning säilitada kvaliteetsed teenused ka piiratud võimaluste tingimustes.



Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli pildikogust

Visioon

Põhja-Sakala vallas võimaldatakse lapsele tema arengut toetav, teadmisi, oskusi ja hoiakuid kujundav haridus, mis loob eeldused teostada end isiklikus elus ja ühiskonnas.

Strateegilised eesmärgid

1. **Kvaliteetse, õppijakeskse ja kaasava hariduse tagamine:** Tagada kvaliteetne, õppijakeskne ja kaasav haridus, mis toetab iga õppija arengut, võimeid, eneseteostust ning kujunemist ennastjuhtivaks õppijaks.
2. **Jätkusuutliku ja ressursitõhusa haridusvõrgu kujundamine:** Kujundada jätkusuutlik, paindlik ja ressursitõhus haridusvõrk, arvestades demograafilisi muutusi, piirkondlikke vajadusi, hariduse kvaliteeti ning valla majanduslikke võimalusi.
3. **Tänapäevase õpikeskkonna ja haridustöötajate arengu toetamine:** Tagada nüüdisaegne, turvaline ja ligipääsetav õpi- ja kasvukeskkond ning toetada kvalifitseeritud, motiveeritud ja väärtustatud haridustöötajate olemasolu, professionaalset arengut ja järelkasvu.
4. **Õppijate individuaalsete vajaduste ja sidusa haridustee toetamine:** Tagada koostöös peredega õppijate individuaalsete vajaduste märkamine ja toetamine, tugiteenuste kättesaadavus ning sujuvad üleminekud haridustasemete vahel, edendades elukestvat õpet ning üld-, kutse- ja huvihariduse koostööd.
5. **Huvihariduse, koostöö ja kogukonna rolli tugevdamine:** Arendada mitmekesiseid huvihariduse ja huvitegevuse võimalusi, toetada laste ja noorte aktiivset osalust ning tugevdada haridusasutuste, kogukondade ja partnerite koostööd, kujundades haridusasutusi kogukonnaelu keskustena.

Tegevussuunad

1. Haridusvõrgu jätkusuutlik arendamine ja teenuste korraldamine vastavalt demograafilistele muutustele.
2. Õpi- ja kasvukeskkonna ning haridustaristu järjepidev kaasajastamine.
3. Õppijakeskse ja kvaliteetse õppe arendamine.
4. Õppijate individuaalne toetamine ja tugiteenuste kättesaadavuse parandamine.
5. Õpetajate ja teiste haridustöötajate järelkasvu ning professionaalse arengu toetamine.
6. Huvihariduse ja huvitegevuse arendamine ning noorte aktiivse osaluse toetamine.
7. Haridus- ja karjäärivalikute toetamine ning elukestva õppe edendamine.
8. Haridusasutuste, kogukondade ja partnerite koostöö tugevdamine.
9. Haridusasutuste ressursside tõhusam kasutamine ja teenuste kooskorraldamine.
10. Piirkondlikult kättesaadava ja jätkusuutliku keskhariiduse arendamine koostöös riigi ja partneritega.

Mõõdikud

Mõõdik	Algtase 2022	Vahetase 2025	Sihttase 2030	Allikas
Kvalifikatsiooninõuetele vastavate õpetajate osakaal (%)	81	81,7	> 85%	EHIS, HaridusSilm
Huvihariduses ja huvitegevuses osalevate laste ja noorte osakaal (%)	70	67,4	säiliv	EHIS, huviregister, minuomavalitsus
Tugiteenust saanud või tugiteenusega hõlmatud õppijate arv	112	108	vähenev	EHIS, koolide andmed
Osalusaktiivsus huvitegevuses ja -hariduses	Vähemalt 50%	Vähemalt 80%	säiliv	Minuomavalitsus.ee
Rahulolu haridusteenusega	3,5/5	3,5/5	suurenev	HARNO küsitlus Minuomavalitsus.ee

3. NOORSOOTÖÖ JA SPORT

NOORSOOTÖÖ

Vallas on noorsootöö oluline valdkond, mille eesmärk on luua noortele mitmekesiseid arenguvõimalusi, toetada nende omaalgatust, suurendada teadlikkust ning kaasata noori aktiivselt kogukonnaellu, lähtudes noorte tegelikest vajadustest, huvidest ja soovidest. Selleks on oluline tagada noorsootöö hea kvaliteet ja piirkondlik kättesaadavus kogu vallas. Eraldi vallavalitsuse hallatava asutusena tegutseb Suure-Jaani avatud Noortekeskus, mille koosseisu kuuluvad struktuuriüksustena Paala, Sürgavere, Vastemõisa ja Võhma noortekeskused ning Tääksi, Kõo ja Kõpu noortetoad. Suure-Jaani Noortekeskus on MTÜ Eesti Avatud Noortekeskuste Ühenduse liige.

Noortele on kättesaadavad mitmekesised huvihariduse ja huvitegevuse võimalused. Vald toetab laste ja noorte osalemist spordi-, muusika- ja huvikoolides ning erinevate noorteühenduste tegevust. Samuti toetatakse projekte, mis aitavad kaasa huvihariduse ja noorsootöö sisulisele ning materiaalsele arengule, noorteürituste, suvelaagrite ning töö- ja puhkelaagrite korraldamisele. Valla noortel on head võimalused sportlikuks vabaajaveetmiseks, mida toetavad mitmekesine sporditaristu ning rohkete võimalustega vabaajaväljak Suure-Jaani noortekeskuse territooriumil. Suure-Jaani noortekeskuse hoone on tervikuna renoveeritud ning pakub erinevaid tegevusvõimalusi eri huvide ja vanusega noortele. Piirkondlikes noortekeskustes ja –tubades on oluline pöörata tähelepanu keskkonna kaasajastamisele ja võimaluste laiendamisele.

Noortekeskuste tegevust juhib Suure-Jaani Noortekeskuse juhataja ning noortega töötavad noorsootöötajad. Pilistveres toetab noorte tegevust Pilistvere kogudus, pakkudes noortele võimalusi

osaleda ka sotsiaalses ettevõtluses.

Demograafiliste muutuste tingimustes on oluline säilitada noorsootöö teenuste piirkondlik kättesaadavus ning kohandada tegevusi vastavalt noorte vajaduste muutumisele. Jätkuvalt tuleb tähelepanu pöörata noorte osaluse suurendamisele, vaimse heaolu toetamisele ning erinevate piirkondade noorte võrdsete võimaluste tagamisele. Oluline on pöörata senisest enam tähelepanu noorsootöö mobiilsusele.

SPORT

Põhja-Sakala vallas on head võimalused sportimiseks ja aktiivseks liikumiseks. Valla hallata on seitse võimlat ja spordihoonet ning lisaks asub valla territooriumil Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli võimla. Valla oluliseks sporditaristuks on Suure-Jaani Tervisekoda koos ujula ja jõusaaliga.

Eesti spordiregistri andmetel oli 2025. aasta seisuga vallas 44 sportimispaika, 21 spordiklubi. Kõik valla spordiobjektid on kantud spordirajatiste riiklikku registrisse. Välja on kujundatud ühtne spordisüsteem ning spordivaldkonna koordineeritud juhtimine toimub Suure-Jaani Tervisekoja baasil. Igal aastal koostatakse valla spordikalender ning tagatud on valla spordiürituste korraldamise toetamine.

Vald toetab noortesporti arengut, spordiklubide tegevust, rahvasporti ning kohalike sportlaste ja võistkondade osalemist maakondlikel, üleriigilistel ja rahvusvahelistel võistlustel. Toetust saavad spordiklubid, kus laste ja noortega töötavad litsentseeritud treenerid. Samuti toetatakse võimaluste piires kohalikke algatusi sportimisvõimaluste parandamiseks ning tervist edendavate ürituste korraldamiseks. Vallas toimub arvukalt maakondliku ja üleriigilise tähtsusega spordisündmusi.

Arengukava perioodil on oluline tegeleda sporditaristu ning olemasolevate rajatiste korrashoiu ja kasutustõhususega. Liikumisharrastuste edendamiseks on vajalik jätkata kergliiklusteede võrgustiku arendamist ning parandada erinevate spordi- ja liikumisvõimaluste kättesaadavust kogu valla territooriumil. Väljakutseks on spordirajatiste ülalpidamise ning rekonstrueerimisega seotud kulude kasv, mistõttu tuleb investeringute kavandamisel pöörata tähelepanu olemasoleva taristu tõhusale ja mitmekülgssele kasutamisele.



Suure-Jaani Tervisekoda

Vallas on aktiivsed, sportlikud, ettevõtlikud, kultuursed ja kodukohta hindavad noored.

Iga valla elanik saab oma vajadustest, huvidest ja eest lähtuvalt aktiivselt osaleda valla spordielus.

Noorsootöö strateegilised eesmärgid

1. Noored osalevad ise aktiivselt oma vaba aja korraldamises.
2. Vallas on aktiivselt toimivad ja mitmekülgseid võimalusi pakkuvad noortekeskused.
3. Suvine valla laste- ja noorte laagrite programm rahuldab erinevas eas noori.
4. Koostöö lastevanematega, vabaühenduste ja noorteorganisatsioonidega noorsootöö arendamisel on heal tasemel.
5. Rahvusvahelised sidemed on loodud ja koostöösuhteid arendatakse järjepidevalt.

Sporditöö strateegilised eesmärgid

1. Valla territooriumil on elanike vajadusi rahuldavad korrastatud spordiobjektid.
2. Võistluste, treeninglaagrite ning muude spordiürituste läbiviimine on heal tasemel ja inimeste huve arvestav.
3. Erinevad spordiklubid, vabaühendused ja spordijuhtimine toimivad vastastikku toetavas koostöös.
4. Valla spordiharrastajad esindavad aktiivselt ennast ja valda piirkondlikul, vabariiklikul ja rahvusvahelisel tasandil.
5. Tervisesport on populaarne ning harrastussportlaste hulk kasvab.
6. Operatiivne spordiinfo on kõigile huvitatutele kättesaadav erinevate meediakanalite kaudu.

Noorsootöö tegevussuunad

1. Suure-Jaani Noortekeskus juhib kõigi noortekeskuste ja –tubade tööd.
2. Noorsootööga kaasatud noorte arvu suurendamine.
3. Noorteühenduste tegevuse toetamine.
4. Põhja-Sakala valla noortevolikogu tegevuste arendamine ja võimaluste leidmine noorte juhtide motiveerimiseks.
5. Koostöö parendamine vabaühendustega, koolide huvijuhtide ja lapsevanematega.
6. Noortele suunatud info parema leviku tagamine.
7. Huvikoolides ja –tegevuses osalevate laste toetamine.
8. Aktiivne osalemine erinevates noorte programmides ja -projektides ning noorte omaalgatuse toetamine.
9. Noorte õigusrikkumisi ennetavates preventiivsetes programmides osalemine.
10. Karjäärinõustamise teenuse ja tööelu tutvustavate tegevuste arendamine.
11. Traditsioonilised ettevõtmised koostöös kogukondade ja kogudustega.
12. Noortes kaitsetahte ja kodumaa-armastuse kasvatamine.

Spordi tegevussuunad

1. Spordiinfo pidev uuendamine ja operatiivne kajastamine erinevate meediakanalite kaudu.
2. Valla iga-aastase spordikalendri koostamine silmas pidades kõikide alade arengut ja sellele vastavalt spordiürituste organiseerimine.
3. Spordirajatiste ja -objektide, samuti avalike mänguväljakute korrastamine ning vastavalt vajadusele uute objektide rajamine. Olemasolevatele optimaalse rakenduse leidmine.
4. Talispordivõimaluste parandamine ja vajaliku tehnika kasutuselevõtmine kogu vallas.
5. Koostöös spordiklubidega erinevate tervisespordiürituste ja kampaaniate läbiviimine liikumisharrastuse ja terviseedenduse propageerimiseks.
6. Koostöö edendamine ettevõtjate, spordiklubide ja lastevanematega noortesporti arendamiseks.
7. Tulemusliku koostöö korraldamine valla koolide kehalise kasvatus õpetajatega, treeneritega, spordiklubidega, spordikoolide ja -alaliitudega sporditegevuse arendamiseks.
8. Treenerite motiveerimine ja toetamine treenerilitsentsi omandamiseks.
9. Treeneritele motiveeriva palgasüsteemi väljaarendamine.
10. Erinevate spordivõistluste ning treeninglaagrite organiseerimine.
11. Aktiivsem valla spordiobjektide turundamine ja tulu kasvatamine.

Mõõdikud

Mõõdik	Algtase 2022	Vahetase 2025	Sihttase 2030	Allikas
Valla noortekeskuste registreeritud külastusi	20028	19073	säiliv	KOV
Harrastajate arv	481	533	suurenev	Eesti Spordiregister
Spordiobjektide arv	42	44	säiliv	Eesti Spordiregister
Kutsega treenerite hulk	6	8	säiliv	Eesti Spordiregister

4. KULTUUR, KÜLALIHKUMINE JA KODANIKUÜHENDUSED

KULTUUR

Põhja-Sakala valla kultuurielu on pikaajaliste traditsioonidega, mitmekesine ja aktiivne. Valla kultuuriasutused on ümber korraldatud ning nende tegevus on koondatud Põhja-Sakala Kultuurikeskuse alla. Kultuurikeskuse struktuuriüksustena tegutsevad Paala Rahvamaja, Pilistvere Rahvamaja, Suure-Jaani Kultuurimaja, Sürgavere Kultuurimaja, Vastemõisa Rahvamaja, Võhma Vaba Aja Keskus ning Heliloojate kappide Majamuuseum. Kõpu piirkonnas täidab kogukonna kultuurikeskuse rolli Suure-Kõpu mõis.

Vallas toimuvad mitmed tunnusüritused, sealhulgas heliloojatele Kappidele pühendatud Suure-Jaani Muusikafestival, Suure-Jaani kodukandipäevad ja järvepidu, Võhma Linnapäevad ja Kesk-Eesti laat, Kõpu Pizzafest, Põhja-Sakala valla laulu- ja tantsupidu, Pilistvere kihelkonnapäev ning mitmed piirkondlikud laadad ja kogukonnaüritused. Valla kultuurikollektiivid osalevad aktiivselt maakondlikel, üleriigilistel ja rahvusvahelistel festivalidel, laulu- ja tantsupidudel ning muudel kultuurisündmustel.

Põhja-Sakala vald on rikkaliku kultuuripärandiga piirkond. Valla territooriumil asuvad riigile kuuluv Mart Saare majamuuseum Hüpasaares ning Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli ekspositsioonid. Mittetulunduslikult tegutsevad Johann Köleri muuseum Lubjasaares ning muuseumitoad Sürgaveres, Kõpus ja Võhmas. Põhja-Sakala Kultuurikeskuse koosseisu kuulub Heliloojate Kappide Majamuuseum, mis väärtustab piirkonna muusika- ja kultuuripärandit.

Valla rahvaraamatukogud on koondatud Põhja-Sakala Raamatukokku, mille struktuuriüksustena tegutsevad Suure-Jaani, Kõo, Kõpu, Olustvere, Paala, Sürgavere, Tääksi, Vastemõisa ja Võhma haruraamatukogud ning teeninduspunkt Pilistveres. Kõigis raamatukogudes on avalik internetipunkt ja tasuta WiFi leviala. Lisaks põhiteenuste osutamisele toimivad raamatukogud kogukonnakeskustena, kus korraldatakse erinevaid sündmusi, tehakse koostööd teiste asutustega ning toetatakse elanike digioskuste arengut ja e-teenuste kasutamist.

Vallas tegutsevad Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Viljandi praostkonna Kõpu Peetri, Pilistvere Andrease ja Suure-Jaani Johannese kogudus, Eesti Apostliku Õigeusu Kiriku Arussaare Issanda Taevaminemise ning Suure-Jaani pühade apostlite Peetruse ja Pauluse kogudus ning Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liidu Suure-Jaani Baptisti kogudus. Kogudused on olulised kogukonnaelu kandjad, panustades piirkonna kultuuripärandi säilitamisse ning kogukondlike tegevuste korraldamisse.

Arengukava perioodil on oluline jätkata kultuuriasutuste koostöö arendamist, kultuuripärandi väärtustamist ning kultuuriteenuste kättesaadavuse tagamist valla territooriumil. Demograafiliste muutuste tingimustes suureneb vajadus kultuuri-, kogukonna- ja haridusvaldkonna ressurside targaks kasutamiseks ning erinevate teenuste loimimiseks. Kultuuriasutuste ja raamatukogude roll kogukonnakeskustena ning kohaliku identiteedi kandjatena muutub seejuures üha olulisemaks.

KÜLALIIKUMINE JA VABAÜHENDUSED

Vallas on 2 linna, 2 alevikku ja 70 küla. On mitmeid tugevaid külaseltsi ja kodanikeühendusi, kes korraldavad kohalikku elu ning on võimalikud partnerid valla kultuurielu korraldamisel. Hea näitena kogukonna koostööst võib tuua Pilistvere kogukonda, kus toimivad käsikäes vabatahtlik töö, külaliikumine ning sotsiaalne ettevõtlus. Pikkade traditsioonidega on Kuhjavere Külaselts.

Mittetulundusliku tegevuse toetamiseks on vallas kehtestatud kord, mille alusel makstakse MTÜ-dele ürituse korraldamise ja kaasfinantseerimise toetust ning tegevustoetust. Eesmärgiks on seatud ettevõtlikkuse, kodanikualgatuse, ühistevõime ja kogukondade üldise arengu toetamine ning harrastuskultuuri kunstilise taseme, järjepidevuse ja mitmekesisuse hoidmine.

Kogukonnad tegutsevad aktiivselt, on olemas sädeinimesed, kes panustavad vabatahtlikult piirkonna arengusse. Kogukonnad teevad koostööd Põhja-Sakala Kultuurikeskusega. Koostöös korraldatakse paikkondade huvide, traditsioonide ja eelistustest lähtuvaid tegevusi ja üritusi. Põhja-Sakala Kultuurikeskus tekitab tugeva potentsiaali valla elanike kaasamiseks ja selleks, et nad oleksid aktiivsed ja huvitatud kultuurielus osalema ning sellesse panustama.

Visioon

Valla mitmekesine kultuuri-, kogukonna- ja seltsitegevus hoiab kultuuripärandit ja kodukoha traditsioone ning loob head võimalused erinevate vajaduste, huvide ja vanusega elanikele.

Strateegilised eesmärgid

1. Väärtustatakse ja edendatakse üld- ja rahvakultuuri traditsioone ning paikkondlikku identiteeti.
2. Vallas pakutakse mitmekülgseid kultuuri harrastamise võimalusi.
3. Valla kultuuriobjektid ja vaatamisväärsused on renoveeritud ja heas korras.
4. KOV teeb koostööd vabaühendustega ja teiste partneritega. Külaliikumine, kogudused ja MTÜ-d toetavad valla positiivse maine kujundamist.
5. Mittetulundussektor pakub elanikele, ettevõtjatele ja omavalitsusele vajalikke teenuseid.
6. Igal külal või paikkonnal on tegus esindaja.

Tegevussuunad

1. Valla suurürituste ja piirkondlike traditsiooniliste kultuuriürituste heatasemelise korraldamise ja toetamise jätkamine.
2. Paikkondlikku identiteeti tugevdavate tunnusürituste arendamine.
3. Kohaliku ajaloo ja pärimuse kogumine, säilitamine ja esitlemine.
4. Kultuuriasutuste hoonete ja laululavade renoveerimine, tehnilise pargi väljaarendamine ja kaasajastamine.
5. Suure-Kõpu mõisakompleksi arendamine Kõpu piirkonna kultuurielu keskuseks.
6. Raamatukogudes teenuste mitmekesistamine ja uute loomine.
7. Eesti keele ja kirjanduse säilimist tagavate raamatukogufondide kujundamine.
8. Koostöö arendamine vallas tegutsevate vabaühendustega. Regulaarsete ümarlaudade korraldamine MTÜ-dele ja ettevõtjatele.
9. Külaliikumise info kajastamine valla lehes ja kodulehel.
10. Mittetulundusühendustele kehtiva korra kohaselt toetuse maksmine. Kogukonnaühenduste, külade heakorrasdamise ja kooskäimiskohtade (külaplatsid, majad, mänguväljakud, ujumiskohad, viidad) parendamise kaasfinantseerimine.
11. Vallas tegutsevate koguduste kultuuri- jm avalike funktsioonide toetamine.
12. Kogukonna eestvedajate tunnustamine.
13. Kogukonnateenuste vajaduse kaardistamine ja osutamine ühingute poolt.
14. Valla kultuuri- ja noorsootöösutuste töö analüüsimine, koostöö arendamine ja vajadusel muudatuste tegemine struktuuri/tegevuste osas.
15. Kultuuritaristu optimeerimine ja keskendumine sisulisele tegevusele. Koostööpartnerite kaasamine kultuuri arendamisse.
16. Kõpu laululava renoveerimine ja kaasajastamine. Toetada laululaval traditsiooniliste ürituste läbiviimist.

Mõõdikud

Mõõdik	Algtase 2022	Vahetase 2025	Sihttase 2030	Allikas
Rahulolu kultuuriliste vaba aja veetmise võimalustega	55,7	50	suurenev	Minuomavalitsus.ee
Huviringide arv	45	45	säiliv	Põhja-Sakala Kultuurikeskus
Kogukonna esindajaga asulate arv	7	7	suurenev	KOV

5. SOTSIAALNE TURVALISUS JA TERVISHOID

SOTSIAALHOOLEKANNE

Valla sotsiaalhoolekande tugevuseks on sotsiaalhoolekandetasutuste ja toimiva sotsiaalsüsteemi olemasolu. Vallas on kaks üldhooledekodu: SA Lõhavere Ravi- ja Hooldekeskus ja Pilistvere Hooldekodu ning tegutseb Põhja-Sakala Sotsiaalteenuste Keskus. Pilistvere Hooldekodu on renoveeritud 2020. aastal. Lõhavere Ravi- ja Hooldekeskuse juurdehitus valmis 2026. aastal, kokku on Lõhavere hooldekeskuses 108 kohta. Kõpu Hooldekodu rekonstrueeriti Kõpu Sotsiaalteenuste Keskuseks 2021. aastal. Lisaks valmis 2021. aastal Võhma Kogukonnamaja, kus on 23 korterit toimetulekuraskustega inimestele. Loobutud on kortermajades asuvatest sotsiaalpindadest.



Pilistvere Hooldekodu

Põhja-Sakala Sotsiaalteenuste Keskuses (end Võhma Päevakeskuses) osutatakse ülevallaliselt erihoolekandeteenuseid ja kohaliku omavalitsuse korraldatavaid sotsiaalteenuseid (koduteenus, sotsiaaltransporditeenus saatjaga, tugiisikuteenus täiskasvanutele ja peredele) ja avalikke tugiteenuseid ning on võimalused huvitegevusteks ja üritusteks. Päevakeskuse teenused on mõeldud erinevatele sihtgruppidele: eakad, puudega inimesed, psüühikahäirega inimesed ja teised valla inimesed, kes vajavad abi või nõustamist.

Piirkondades on toimivad eakate ühendused, külades on olemas sädeinimesed. Nii nendega kui ka kolmanda sektoriga koostööd tuleb parandada.

Hästi toimib koostöö teiste asutuste ja spetsialistidega, sealhulgas töötukassa, perearstide, piirkonnapolitseinike jt. Tõhustada tuleb võrgustikutööd ja ennetustegevusi. Registreeritud töötuid on 2026. aasta juuli seisuga 133 inimest. Osalise või puuduva töövõimega on vallas ca poolsada inimest.

Probleemiks on elamispindade puudus vabal üüriturul, nii peredele, noortele, abivajadusega isikutele kui ka eakatele. Olemasolevad sotsiaalelamispinnad vajavad osaliselt remonti. Eakate toimetuleku soodustamiseks ning iseseisvalt oma kodus elamise toetamiseks valmis 2021. aasta lõpus Võhma Kogukonnamaja (üürimaja sotsiaalmajanduslikult vähekindlustatud isikutele).

Puudu on tugiteenustest: intervallhooldus ja kodus hooldamine ehk omastehooldajatele puhkuse andmine, sotsiaaltransport, tugiisiku- ja isikliku abistaja teenus, võlanõustamine, psühholoog, logopeed, vaimse tervise teenused jt. Tõhustada on vaja abivajaduse märkamist ja ennetustööd suure abivajaduse ärahoidmiseks. Osaliselt on vaja korrastada valdkonda reguleerivaid õigusakte, samuti on vaja parendada info kättesaadavust.

EAKATE JA PUUDEGA INIMESTE HOOLEKANNE

Puudega inimesi on 2026. aasta jaanuari seisuga kokku 679 inimest. Elanikkonna vananemisega kasvab vajadus eakatele mõeldud teenuste järele. Elanike hakkamasaamine kodus, enne ööpäevaringset üldhooldusteenust on korraldatud koduteenusel Põhja-Sakala Sotsiaalteenuste keskuse (STK) poolt. Koduteenuse osutamine toimub, kuid teenuse mahtu, kättesaadavust ja sisulist võimekust on vaja edasi arendada (sh näiteks intervallhooldus). Suure-Jaani piirkonnas on vajadus toetavate teenuste järele, eluruumid endaga toime tulevate, kuid ööpäevaringse järelevalve vajadusega inimestele ning mis

täidaks ka turvakodu funktsiooni. Vajalikud teenused nagu pesupesemise teenus, sauna kasutamise võimalus, sotsiaalabi jagamine, nõustamisteenus jmt on elanikele tagatud Põhja-Sakala sotsiaalteenuste keskuse poolt Võhmas või Kõpus. Nõustamist on võimalik saada Põhja-Sakala vallavalitsuse sotsiaalosakonnas.

Lahmuse Koolis osutatakse rehabilitatsiooniteenust liikumis-, vaimu- ja liitpuudega lastele, psüühiliste erivajadustega lastele ja somaatiliste haigustega lastele. Mõelda tuleb koostööle Lahmuse kooliga: erivajadustega noored ja toetatud elamine, kogukonnas elamise teenus jmt. Koduteenusega on kaetud Kõo piirkond ning Võhma ja Suure- Jaani linn. Vajalik on päevakeskuses osutatavate teenuste laiendamine, sealhulgas erihoolekandeteenused, tugiisikuteenus täiskasvanutele.

Kõo ja Suure-Jaani piirkonnas toimivad nn kauplusingid, et võimaldada inimestel minna toidupoodi.

PEREDE JA LASTE HOOLEKANNE

Lastega peresid on 2021. aasta juuni seisuga vallas 785. Nõustamisteenused on kättesaadavad Viljandimaa Rajaleidjas, Viljandi Haiglas, töötukassas. Järjekorrad on pikad ning kiiresti abi saada ei ole võimalik. Peredele ja lastele tagatakse vajadusel tugiisikuteenus, asendushooldusteenused ja muud vajaminevad toetavad teenused. Abivajadusega tegeletakse probleemi ilmnemisel, ennetustööd ei ole hetke võimekuse juures võimalik teha. Koostöö ja võrgustikud toimivad: koolide ja lasteaedadega toimuvad kohtumised regulaarselt. Maakonnapõhiselt on fookuses riskikäitumisega noores. Probleemiks on ennetustöö ja varajane märkamine, sh lastevanemate ebapiisav kaasatus.

Probleemiks on perevägivalla juhtumite arv ning perede kasvav vajadus toetatavate teenuste järele. Lastekaitse valdkonna võimekuse suurendamiseks on struktuuri lisandunud kaks peretöötaja ametikohta. Peretöötaja töö eesmärk on toetada laste heaolu spetsialiste ning teha koostööd peredega varajase märkamise, nõustamise ja toe pakkumise kaudu. Valdkonna arendamisel lähtutakse ka valla tervise- ja heaoluprofilis seatud eesmärkidest.

Koostööd tehakse noorsoopolitseiga (sealhulgas alaealiste õigusrikkumiste küsimustes), piirkonnapolitseiga, Sotsiaalkindlustusameti Lõuna piirkonnaga. Vajadus on tugispetsialistide järelekooolides ja lasteaedades (psühholoog, eripedagoog, tugiisik, logopeed jt).

Vallas antavad sotsiaaltoetused lähtuvad abivajadusest, lastele hüvitatakse prilliklaaside maksumus, 1. klassi astuvalle lapsele on ette nähtud ranitsatoetus, vald maksab sünnitoetust. Raske ja sügava puudega lastele rahastatakse riigieelarvest ettenähtud rahaliste vahendite piires erinevaid vajaduspõhiseid tugiteenuseid. Puudu on vanemlust toetatavatest tegevustest/teenustest, s.h vanemakoolitustest.

Ennetustöö vägivalla ennetamiseks kohalikul tasandil puudub. Osaleme MARAC programmis, mis tegeleb lähisuhtevägivalla ennetamisega. Suurenenud on teenuste ja nõustamise vajadus lahkuminevatele peredele ning hooldusõiguse vaidlusküsimuste arv. Puudu on perelepitusteenusest ja perenõustamisest.

TERVISHOID

Perearstide vastuvõtt toimub alates 2025. aasta juunist Suure-Jaanis ja Vastemõisas. Puudu on vähemalt pereõe teenusest Võhma linnas ja Kõpu alevikus, tulenevalt eakate ja abivajavate isikute arvust linnas ja lähiümbruses. Hambaarsti vastuvõtt toimub Suure-Jaanis, Lahendada on vaja esmatasandi arstiabi kättesaadavuse jätkusuutlikkuse tagamine Võhmas. Eriarstide vastuvõtt toimuvad Põltsamaal, Viljandis ja Tartus. Erakorralise meditsiini osakond on olemas Viljandis.

Transport eriarstide vastuvõttudele Tartus, Tallinnas ja teistes linnades on kaetud sotsiaaltransporditeenusega. Seda teenust on võimalik kasutada ka muudel juhtudel, kui valla kodanik vajab liikumisel abi – näiteks laste sõidutamisel teise linna kooli.

Terviseedendamise töö toimub koostöös lasteaedade, koolide, kohalike MTÜ-de ja perearstikeskustega ühistes tegevustes. Suuremat rõhku on vaja pöörata inimeste teadlikkuse tõstmisele õigest toitumisest,

liikumise olulisusest ning vaimse tervise probleemide ennetamisest. Vaja on toetada koduõendusteenuse kättesaadavust.

Erinevaid tervist toetavaid teenuseid on võimalik saada Suure-Jaani Tervisekojas ja Lahmuse Kooli Taastuskeskuses. Inimese tervise säilitamiseks ja parandamiseks võiks olla rohkem võimalusi saada erinevaid terviseteenuseid: erinevad massaažid, ravivõimlemine jmt.

Apteegid on Võhmas, Suure-Jaanis. Piirkonnas tuleks mõelda ühe apteegi lahtioleku võimalusele ka ühel nädalavahetuse päeval.

Visioon

Vallas on rahulolevad, toimetulevad inimesed, kes väärtustavad tervist ja elavad sotsiaalselt turvalises ning hoolivas kogukonnas.

Strateegilised eesmärgid

1. Sotsiaalhoolekandeline abi andmine on korrastatud ja ühtsetel alustel.
2. Sotsiaalhoolekandeline abi on iseseisvat toimetulekut toetav, isikukeskne, vajaduspõhine, kättesaadav ja kvaliteetne.
3. Sihtgruppidele suunatud teavitustegevus ja ennetustöö on tulemuslik, inimesed on teadlikud abi saamise võimalustest.
4. Toimib lapsi ja peresid toetav lastekaitse- ja tugisüsteem, laste õigused ja heaolu on tagatud ning vanemaks olemine toetatud.
5. Sotsiaalvaldkonnas toimivad võrgustikud, ühis- ja koostöötegevused.
6. Perearstiteenus on kättesaadav, elanikkond on terviseteadlik.
7. Ligipääsetavus teenustele on tagatud.

Tegevussuunad

1. Uuringute läbiviimine sotsiaalteenuste ja -toetuste hindamiseks, planeerimiseks ning arendamiseks. Abivajaduse kaardistamine sihtgrupiti ning vastavalt abivajadusele sotsiaalteenuste osutamine ja arendamine. Sotsiaalhoolekandeline abi osutamise kordade ning teenuste osutamise aluste ümbervaatamine.
2. Põhja-Sakala Sotsiaalteenuste keskuse arendamine ja tegevuse toetamine, teenuste osutamine valla teiste piirkondade inimestele.
3. Projektide, tõenduspõhiste ja sotsiaalprogrammide elluviimine ja toetamine sotsiaalsete probleemide ennetamiseks ja lahendamiseks. Koostöö arendamine kogukondlike- ja vabaühendustega sotsiaalvaldkonna probleemide lahendamiseks, info levitamiseks ja teenuste osutamiseks.
4. Lastekaitse- ja sotsiaaltööspetsialistide koostöö tõhustamine lasteaedade, koolide ja teiste asutustega, perede ja laste võrgustiku (komisjoni) käivitamine ja töös hoidmine.
5. Lapse kasvatamist, vanemlust ja perede/laste/noorte toimetulekut toetavate tugi- ja nõustamisteenuste osutamine ja arendamine.
6. Erialase võimekuse tõstmine, võrgustiku- ja meeskonnatöö arendamine. Supervisiooni, kovisiooni, enesetäiendamise ja tööalase toetamise võimaldamine tööalase kompetentsi säilitamiseks ja tõstmiseks.
7. Eri piirkondades esmatasandi tervishoiuteenuse (perearsti) kättesaadavuse toetamine, sealhulgas esmatasandi tervisekeskuse arendamine.
8. Hooldekoduteenuse pakkumise laiendamine.
9. Kommunikatsioonitegevuste kavandamine ja elluviimine vajadustest (kaardistusest) lähtuvalt.

10. Ligipääsetavuse tagamine avalikele hoonetele ja universaalse disaini rakendamine (kaardistus ja sellest lähtuv tegevusplaan).

Mõõdikud

Mõõdik	Algtase 2022	Seis 2025	Sihttase 2030	Allikas
Tööhõive % (maakond)?	70,4	62,2	60	Statistikaamet
Toimetulekutoetust saanud perekonnad	174	79	optimaalne	Statistikaamet
Rahuldatud taotluste arv toimetulekupiiri tagamiseks	493	380	optimaalne	statistikaamet, sotsiaalministeerium
Turvalisuse keskmine rahuloluindeks	62,3	62 (2024)	suurenev	Minuomavalitsus.ee
Uuringuid	0	1	2	KOV
Ligipääsetavuse taseme hinnang	1 (2022)	1	3	Minuomavalitsus.ee

6. ETTEVÕTLUSKESKKOND

Äriregistris on aadressiga Põhja-Sakala vald 2024. aasta 1. juuni seisuga 1363 kirjet, Statistikaameti andmetel tegutseb nendest 386 ettevõtet. 95% moodustasid väikeettevõtted. Töötajatega ettevõtteid on 271. Kuues ettevõttes töötab üle 50 inimese.

Kohalik omavalitsus tunnustab ettevõtjaid, andes igal aastal välja ettevõtlusauhindu. Vallavalitsus toetab ettevõtluse arengut avatud ja professionaalse suhtlusega ning kiire ja asjatundliku planeeringute menetlemisega. Oluline on investoritele suunatud aktiivne teavitustegevus, sh ettevõtluseks loodud arenduspiirkondade ja tööstusaladega seotud võimaluste tutvustamine. Välja on arendatud Suure-Jaani tööstuspark, et pakkuda ettevõtjatele uusi arenguvõimalusi. Oodatud on uued kõrget lisandväärtust loovad töökohad. Vallas tegutsevad mitmed edukad suured põllumajandusettevõtted, kasutades üha enam erinevaid uusi tehnoloogiaid.

Piirkonnal on suur turismipotentsiaal – valla territooriumile jääb osa Soomaa rahvuspargist, kus on külastuskeskus, mitmed matka- ja õpperajad, lõkkekohad jm. Parika looduskaitsealal on vaatetorn ja õpperada. Hästi on välja arendatud Olustvere mõisakompleks ja kojad. Olulisemad vaatamisväärsused on Lõhavere linnamägi, Lahmuse mõis, Suure-Kõpu mõis, kirikud Kõpus, Pilistveres ja Suure-Jaanis, Pilistvere Kivikangur jm.

Soomaa koos ümbritseva mõjualaga on meie piirkonna sihtkoht number üks ja rahvuspargina atraktiivne nii süvaloodushuvilisele kui lihtsalt loodusenautijale. Soomaale Euroopa Kaitsealade Liidult omistatud säästva turismi Europarc sertifikaat tõstab sihtkoha rahvusvahelist mainet ning aitab piirkonda tutvustada keskkonnast hoolivatele külalistele. Loodus- ja kultuuripärandi väärtustamise ja hoidmise kõrval on oluline ka piirkondliku turismi ja seda toetava ettevõtluse jätkusuutlik arendamine, info- ja külastajavoogude juhtimine, ligipääsetavuse parandamine. Ühtse turismisihtkohana toimides oleme piirkonnana konkurentsivõimelisemad, suudame pakkuda mitmekülgseid külastuselamusi ning väärtustada kohalikel ressurssidel põhinevaid tooteid ja teenuseid. Ühtse mõjuala koos Soomaaga moodustavad Olustvere mõisakompleks ja Suure-Jaani Tervisekoda koos veekeskusega.



Suure-Jaani Tervisekoda

Visioon

Tegusad inimesed, kaasaegne taristu ja kvaliteetsed avalikud teenused on muutnud Põhja-Sakala valla hea mainega aktiivse ettevõtlusega piirkonnaks.

Strateegilised eesmärgid

1. Valda on lisandunud uusi ettevõtteid ja töökohti, kasvab lisandväärtus ning keskmine töötasu.
2. Vallavalitsus tegutseb ettevõtjasõbralikult, avatult, kiirelt ja professionaalselt.
3. Ettevõtjad on rahul valla poolt loodud, hooldatud ja kaasajastatud taristuga.
4. Suure-Jaani tööstuspargi arendamisel on lisandunud uusi töökohti.
5. Vallas peetakse oluliseks kestliku turismiettevõtluse arendamist koostöös turismisektoriga valda külastatavate turistide arvu suurendamiseks.

Tegevussuunad

1. Tööstusalade, ettevõtluspiirkondade ja turismivaldkonna arendamine.
2. Ettevõtluse arengut toetava taristu rajamine, hooldamine ja kaasajastamine.
3. Ettevõtjatele suunatud teavitustegevuse parendamine.
4. Koostöö ja ühistegevuste, sh ühisturunduse võrgustike arendamine ettevõtjatega.
5. Ettevõtjate nõustamine ja teenuste arendamine koostöös maakondliku arenduskeskuse, Kesk-Eesti DMO (turismi arendus ja tegevuskoha turundus) jt organisatsioonidega.
6. Ettevõtjate ümarlaua ellukutsumine.

Mõõdikud

Mõõdik	Algtase 2023	Seis 2025	Sihttase 2030	Allikas
Ettevõtete arv vallas	662	695	suurenev	Statistikaamet ER032
Töötajate arv	1898	2272	säiliv	EMTA ettevõtluse statistika
Keskmine palk	1143	1500	suurenev	EMTA ettevõtluse statistika
Suure-Jaani tööstuspargis tegutsevate ettevõtete arv	2	4	16	KOV

7. TARISTU JA ELUKESKKOND

Valla territoorium on kaetud piisava tihedusega teedevõrguga. Transpordiameti teeregistri 2026. a andmete järgi on Põhja-Sakala vallas kohalikke teid kokku 312,7 km, sellest 238,4 km moodustavad kruusateed ja 74,3 km kattega teed. Kergkattega teed ja tänavad vajaksid lähiaastatel rohkem investeeringuid, et teha korduspindamisi, vältimaks nende lagunemist. Kehvas seisus on ka paljude kruusateede katted – materjali oleks vaja juurde vedada, sest puudub hõõveldamiseks sobilik kiht, eriti vajab rõhku kruusateedele mustkatte rajamine, et vältida tulevikus kruusateede pidevat rekonstrueerimist, soolatamist ja hõõveldamist, lisaks saaksid inimesed koju puhta autoga. Valla teedel teostatakse aastaringset hoolet – suvel hõõveldatakse, teostatakse tolmutõrjet, lapitakse auke, niidetakse, talvel sahatatakse jne. Oluline on teede ja tänavate sõidetavuse ja seejuures ka liiklusohutuse tagamine. Koostöös Transpordiametiga on eesmärgiks jätkata kergliiklusteede ehitamist. Valla teede investeeringute kavandamisel on aluseks teehoiukava. Lisaks investeeringutele on eesmärgiks jätkata teedealuse maa munitsipaliseerimisega ja pidevalt teeregistri andmete korrastamisega.

Suure-Jaani Haldus AS ja Võhma ELKO AS ühendati 2022. aastal AS Põhja-Sakala Halduseks, mille peamisteks tegevusaladeks on tänavavalgustus, kaugküte, vesi ja kanalisatsioon ning haljastus. Haldusettevõttel on oluline roll valla energiapoliitika kujundamisel. Eesmärgiks on tagada pidev energiavarustus, keskkonnamõju vähendamine ja energia konkurentsivõimeline hind. Kaugküttesüsteemid on valdavalt rekonstrueeritud ja kaugküttepiirkonnad kehtestatud. Keskkonnateadlikkuse kasvades kasutab üha enam koduomanikke taastuvenergiat, samuti kombineeritud küttelahendusi. Kaasajastada tuleb valla soojamajanduse arengukava. Olemasolev tänavavalgustus on töökorras. Olulisel kohal on tänavavalgustuses nutikate lahenduste kasutusele võtmine kulude vähendamiseks.

Suuremate asustusüksuste vee- ja kanalisatsioonisüsteemid on rekonstrueeritud, vee kvaliteet on valdavalt hea. Kvaliteetse joogivee kättesaadavus väiksemates piirkondades ja hajaasustuses vajab jätkuvalt investeeringuid. Valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava on kehtestatud aastani 2032. Kasutusest välja jäänud puurkaevude ja geoloogiliste uuringute jaoks puuritud puuraukude kaudu võib põhjavette sattuda reostus.

Vallale kuuluv elamufond on killustatud ja halva kvaliteediga. Geomedia OÜ koostatud rahvastikuanalüüsist nähtub, et vallas on kinnisvara osas suur turutõrge ja eraettevõtlus üksi seda olukorda parandada ei saa. Seda muutmata pole uute kortermajade arendamine võimalik, see omakorda seab halvemas seisus valla ettevõtluse, sest töökäsi jääb puudu. Plaanis on alustada Suure-Jaanis elamuarendust ridaelamu ja paarismaja planeerimise ja vajadusel ka ehitamisega, võimalusel koostöös kohalike ettevõtjate/tööandjatega. Selleks on ostetud riigilt maad.

Valla poolt on korraldatud transport õpilastele ja eakatele. Ühistranspordi arendamisel on oluline sõidugraafikute ja -liinide kohandamine elanike vajadustega ning suuremates asustusüksustes bussipeatuste valgustamine.

Põhja-Sakala valla jäätmekava määrab valla jäätmehoolduse korraldamise ja jäätmemajanduse arengusuunad pikemaajaks perioodiks.

Jäätmekäitluse paremaks korraldamiseks on vald MTÜ Eesti Jäätmehoolduskeskuse liige, korraldatud jäätmevedu toimub 2008. aastast. Elanikke teenindavad Võhma ja Suure-Jaani jäätmejaam, toimib avalike konteineritega taaskasutusse suunatavate pakendite kogumissüsteem. 2023. aastal muutus jäätmeseadus ja uuendati ka valla jäätmehoolduseeskirja. Alates 01.06.2023 on elanikel võimalik jäätmevedajale üle anda 8 jäätmeliiki.

Avalike haljasalade esmane hooldus on tagatud, mõned pargid vajavad korrastamist. Osade haljasalade hooldamine on keeruline: pinnad on ebatasased, takistustega, kividega jne. Lagunenud, maastikupilti kahjustavad ja kasutusest väljalangenud põllumajandus- ja tööstusehitised vajavad lammutamist. Vallas tegutsevad kalmistud on hooldatud, maetute andmed osaliselt viidud HAUDI andmebaasi, kus hauaplatside üle arvestuse pidamine toimub elektrooniliselt.

Kavas on teostada kujundusprojektid Suure-Jaanis ja Võhmas, et parandada visuaalselt avalikku elukeskkonda ning pakkuda seeläbi atraktiivsust turistidele ja elanikele. Elukeskkonna parendamiseks rakendatakse lammutustoetuse maksmist ja Värvid valda konkursi korda.

Vald on panustanud kiire andmeside juurdepääsuvõrgu ehitamisse. Mitmetele küladele on kiire internetiühendus loodud, kuid endiselt on see teenus väga paljudele elanikele kättesaamatu.

Viimastel aastatel on vald panustanud valla hoonete energiatõhususe parandamisse ning tänavavalgustuse kaasajastamisse. Vallale kuuluvate hoonete rekonstrueerimisel on seatud eesmärgiks saavutada vähemalt C energiaklass ning 2025. aasta seisuga kasutatakse päikeseenergiat kaheksas hoones, kuid puuduvad päikeseenergia salvestusvõimalused. 2026. aasta seisuga on energiatõhusamaks rekonstrueeritud Võhma ja Olustvere koolihooned, Võhma kogukonnamaja, ning Kirivere kooli juurdeehitusena uus lasteaiahoone. Kavandamisel on Suure-Jaani kooli rekonstrueerimine. Hooldustööde käigus vahetatakse jooksvalt tänavavalgustuse lambid energiasäästlikumate LED-valgustite vastu.

Suure-Jaani Tervisekojas on vee- ja saunakeskus koos kohvikuga ning esmatasandi tervisekeskus, kus tegutsevad perearstid, koduõde, eriarstid, füsioterapeut ja apteek. Võimalus on ka seikluspargi arendamiseks (mini-Soomaa). Lisaks on plaanis toetuste abil puurkaevu rajamine ja päikesepaneelide lisamine kogu katusepinna ulatuses, et vähendada sisendkulusid ning muuta maja haldamine otstarbekamaks.

Arvestades elanike arvu vähenemist, osade valla hoonete ja rajatiste alakasutatust ning ehituslikku olukorda on plaanis võõrandada Kappide majamuuseum, Kõo ringtall, Kõpu apteegimaja. Võhma teenuskeskuse hoone on üle antud Põhja-Sakala Haldusele.

Vaja on parandada valla võimekust, abistamaks elanikke kriisilukordades ning inimeste teadlikkuse tõstmist kriisivalmidusest. Soovime viia valla elanike teadlikkuse tasemele, mis tagab turvalise käitumise. Avalik ruum peab olema heakorrastatud, pimedal ajal valgustatud ja turvalise liiklusega. Hädalukordadeks valmisoleku ja toimiva koostöö kaudu tuleme toime erinevate kriisidega. Oluline on videovalve tõhususe arendamine valla avalikus ruumis, valdkondlike ennetustegevuste läbiviimine ja regulaarne suhtlus Politsei- ja Piirivalveametiga (sh abipolitseinikud), Päästeameti (sh vabatahtlikud päästjad), Kaitseliidu struktuuriüksuste ning teiste turvalisust tagavate organisatsioonidega.

Visioon

*Puhta looduse, hea ligipääsetavusega ja arenenud taristuga
piirkond võimaldab vallas elada ja töötada.*

Strateegilised eesmärgid

1. Optimeeritud, kaasajastatud, keskkonnasõbralik, nutikas ja energiatõhus taristu.

Tiheasustusalad on valgustatud, kujundus- ja heakorraprojektid on ellu viidud.

2. Optimaalne ühistranspordikorraldus, tagatud on valla piirkondlike keskuste vaheline ühendus.
3. Investeerida igal aastal võimalusel vähemalt 300 tuhat eurot teedesse, eelkõige mustkatete rajamisse.
4. Kriisivalmiduse tõstmine ja kogukonna kerksuse kasvatamine.
5. Valla elukeskkond on puhas ja turvaline.
6. Vallaelanike keskkonnateadlikkus on kasvanud.
7. Kvaliteetne andmeside on kättesaadav kõigile valla elanikele.
8. Valla omandis olev kinnisvara on kaardistatud ja hooldatud. Igas piirkonnas pakutakse teenuseid ühes hoonekompleksis.

Tegevussuunad

1. Valla liinivõrgu optimeerimine koostöös Viljandimaa Ühistranspordikeskusega, võimaldamaks elanikel pääseda keskusesse, tööle ja teenuseid tarbima.
2. Teedele ja tänavatele tolmuva katte paigaldamine ning kergliiklusteede ehitamine vastavalt teehoiukavale.
3. Avalike teede registri korrastamine ja teemaade omandiküsimuste lahendamine.
4. Teede seisukorra järjekindel parandamine ja teehoolde taseme tõstmine.
5. Uuenduslike ja tarkade lahenduste (kaugloetavad mõõtjad, targad valgustid jne) kasutamine taristu rajamisel ja renoveerimisel.
6. Kaugkütte piirkondade arendamine vastavalt soojamajanduse arengukavale.
7. Ühisveevärgi ja -kanalisatsioonisüsteemide rekonstrueerimine vastavalt kehtivale kavale.
8. Piirkonna keskkonnaseisundi hindamine, ohtlike lagununud hoonete likvideerimine (koostöös omanikega), kompostimisväljakute rajamine vastavalt piirkondade vajadustele.
9. Haljasalade ja parkide korrastamine ning planeerimine hoolduskulude vähendamiseks.
10. Optimaalsete lahenduste leidmine vallavarale.
11. Valla kriisijuhtimise kava väljatöötamine.
12. Ujumiseks kasutatavate veekogude juurde esmaste vetelpäästevahendite paigaldamine ja nende korrashoid.
13. Elamufondi arendamine koostöös ettevõtjatega ja elamuomanikega.
14. Vabatahtliku tegevuse toetamine: abipolitsei, vabatahtlikud päästjad, Kaitseliit.
15. Kiire andmeside rajamisele kaasa aitamine koostöös arendajatega.
16. Koolides ja lasteaedades jäätmete sorteerimise võimaluste loomine.
17. Tänavavalgustuse kaardistamine (sh lasteaiad, koolid, bussipeatused, kergliiklusteed, tiheasustusalade kõnniteed) ja tegevuste planeerimine.
18. MTÜga Viljandimaa Abipolitseinikud koostöö jätkamine ja nende tegevuse toetamine vallas.
19. Valla põhitegevuseks mittevajaliku vara võõrandamine või rendile andmine.

Möödikud

Möödik	Algtase 2022	Vahetase 2025	Sihttase 2030	Allikas
Keskmine rahuloluindeks ehitatud keskkonnaga	63,1	57,2 (2024)	kasvav	Minuomavalitsus.ee
Keskmine rahuloluindeks teede ja tänavatega	58,2	60,3 (2024)	kasvav	Minuomavalitsus.ee
Hoonete seisukorra indeks	3,6	3,5	4,5	Minuomavalitsus.ee

Möödik	Algtase 2022	Vahetase 2025	Sihttase 2030	Allikas
Kergliiklusteede kogupikkus km		11	suurenev	KOV
Elanike rahulolu jäätmete kogumiskohtade kättesaadavusega	74	66	kasvav	Minuomavalitsus.ee

8. KLIIMA JA KESTLIK ARENG

Valla kasvuhoonegaaside heide on seotud eelkõige hoonete energiakasutuse, transpordi, põllumajanduse ning jäätmekäitlusega. Samas on Põhja-Sakala vallas head eeldused vähendada heidet energiatõhususe parandamise, taastuvenergia kasutamise suurendamise ning loodusliku süsiniku sidumise kaudu

Põhja-Sakala vald toetab taastuvenergia kasutamist eelkõige kohalikele oludele sobivate lahenduste kaudu. Valla territooriumil on 2025. aasta seisuga 49 päikeseelektrijaama ning päikeseenergia tootmine moodustab olulise osa taastuvenergia arengust. Vald ei kavanda oma arengusuundades tuuleenergia arendamist, keskendudes kohalikele oludele sobivate ja kogukonna poolt toetatud taastuvenergia lahenduste arendamisele.

Liikuvuse seisukohalt on peamiseks väljakutseks hajaasustusest tulenev sõltuvus isiklikust transpordist. Selle kõrval on oluline parandada jalgsi ja jalgrattaga liikumise võimalusi ning muuta vallasisene sõidukipark järk-järgult keskkonnasäästlikumaks.

Jäätmehoolduses pööratakse tähelepanu liigiti kogumise, ringlussevõtu ning jäätmetekke vähendamise edendamisele. Põhja-Sakala vallas on korraldatud jäätmevedu ning jäätmete liigiti kogumise süsteem, mis hõlmab olmejäätmeid, biojäätmeid, paberit ja kartongi ning teisi liigiti kogutavaid jäätmeid. Jäätmete liigiti kogumine toimub Suure-Jaani ja Võhma jäätmejaamades. Liigiti kogumine võimaldab väärtuslikud materjalid suunata ringlusse ning vähendada ladestumise ja põletamise vajadust. Biojäätmete liigiti kogumine on korraldatud vastavalt jäätmeseaduse nõuetele ning hajaasustuses toetatakse biojäätmete kompostimist tekkekohal. Korduskasutuse ja jäätmetekke vähendamist toetatakse inimeste teadlikkuse suurendamise kaudu, edendades teadlikku tarbimist ning korduskasutuse võimaluse kasutamist.

Põhja-Sakala valda iseloomustab suur loodus- ja metsamaade osakaal. Metsamaa moodustab ligikaudu 54% ja põllumajandusmaa 22% valla territooriumist ning kaitsealad hõlmavad ligikaudu 22% valla pindalast. Metsade, märgalade, rohealade ja teiste väärtuslike looduskoosluste hoidmine toetab elurikkuse säilimist ning aitab kaasa kliimamuutustega kohanemisele. Kliimamuutustega kohanemisel on oluline suurendada ka elukeskkonna ja taristu vastupidavust äärmuslikele ilmastikuoludele ning tagada elutähtsate teenuste toimepidevus.

Põhja-Sakala vallas puudub hetkel kliima- ja energiakava. Kliimanetraalsuse eesmärkide süsteemseks kavandamiseks on otstarbekas koostada valla kliima- ja energiakava.

Visioon

Põhja-Sakala vald on aastaks 2050 kliimanetraalne, energiatõhus ja kehtliku elukeskkonnaga omavalitsus

Strateegilised eesmärgid

1. Vähendada valla tegevusest tulenevat kasvuhoonegaaside heidet ning suurendada energiatõhusust.
2. Kujundada keskkonnasäästlikum ja paremini ligipääsetav liikumiskeskond.
3. Säilitada looduslikku mitmekesisust, suurendada süsiniku sidumist ning kasutada ressursse säästlikult.
4. Suurendada valla valmisolekut kliimamuutuste mõjudega toimetulekuks.

Tegevussuunad

1. Rekonstrueerida valla hooned energiatõhusaks.
2. Suurendada päikeseenergia kasutamist vallale kuuluvatel hoonetel.
3. Uuendada tänavavalgustus energiasäästlikuks.
4. Eelistada valla sõidukipargi uuendamisel vähese heitega sõidukeid.
5. Arendada jalgsi ja jalgrattaga liikumise võimalusi.
6. Hoida olemasolevat rohealade võrgustikku ning väärtuslikke looduskooslusi.
7. Suurendada ringmajanduse põhimõtete rakendamist valla tegevustes ja suurendada elanike teadlikkust liigiti kogumisest ja ringmajandusest.
8. Kasutada keskkonnahoidlikke riigihankeid.
9. Eelistada tootlustushangetes võimalusel kohalikku ja keskkonnasäästlikult toodetud toitu.
10. Tugevdada kliimamuutustega kohanemist, kriisivalmidust ja elutähtsate teenuste toimepidevust.
11. Suurendada elanike, ettevõtjate ja haridusasutuste keskkonna- ja kliimateadlikkust ning toetada kestlikku eluviisi ja keskkonnahoidlikke algatusi
12. Koostada valla energia- ja kliimakava.

Mõõdikud

Mõõdik	Algtase 2022	Seis 2025	Sihttase 2030	Allikas
Päikesepaneelidega vallahooned	7	8	12	KOV
Vähemalt C energiaklassiga KOV hoonete osakaal %	45	49 (2024)	65	Minuomavalitsus.ee
Päikeseenergia võrku ühendatud võimsus MW	-	20,3	23	Elering, Keskkonnaportaali
Rahulolu rohekeskkonnaga	78	75 (2024)	suurenev	Minuomavalitsus.ee
Rahuloluindeks jäätmekäitlusega	72	65	suurenev	Minuomavalitsus.ee

9. ARENGUKAVA ELLUVIIMINE, SEIRE JA AJAKOHASTAMINE

Vastutus

Arengukava elluviimise, seire ja ajakohastamise lõppvastutus on vallavanemal, vallavalitsusel ja vallavolikogul, erinevate valdkondade elluviimise eest vastutavad järgmised vallavalitsuse teenistujad:

- haridusvaldkond – abivallavanem;
- noorsootöö- ja spordivaldkond – abivallavanem;
- kultuur, külaliikumine ja kodanikuühendused – abivallavanem;
- sotsiaalne turvalisus ja tervishoid – abivallavanem;
- ettevõtluskeskkond – abivallavanem;
- taristu ja elukeskkond – abivallavanem;
- valla valitsemine – vallavanem;
- eelarvestrateegia – vallavanem;
- arengukava koostamise korraldamine ja uuendamine – vallavanem.

Arengukava elluviimine ja seire

Arengukava viiakse ellu vallavalitsuse ja erinevate osapoolte koostöös. Arengukava täitmise kohta viiakse kord aastas läbi arenguseire, mis on valla majandusaasta aruande osaks. Seire aluseks on arengukavas sõnastatud mõõdikud ja aasta tegevuskava ning eelarvestrateegia. Seire läbiviimisel annavad spetsialistid mõõdikute põhjal hinnangu oma valdkonna arengule ja analüüsivad tegevuskava põhjal eesmärkide saavutamise tõhusust ning tegevuste tulemuslikkust. Vajadusel esitatakse koos aruandega volikogule ettepanek arengukava muutmiseks. Arenguseire aruanne on kõige olulisem kokkuvõte vallavalitsuse tööst ning on aluseks valla järgmise aasta tegevuskava koostamisel.

Arengukava ajakohastamine

Arengukava ja eelarvestrateegia ajakohastamine toimub vastavalt arengukavade ja eelarvestrateegiate koostamise korrale. Ettepanekuid arengudokumentide muutmiseks saavad valla asutused, volikogu komisjonid, MTÜ-d ja vallaelanikud esitada hiljemalt iga aasta 1. aprilliks. Vallavalitsus teeb ettepanekutest koondi ja esitab selle koos finantsvõimaluste analüüsiga juhtivkomisjonile aprillikuu jooksul seisukoha võtmiseks. Juhtivkomisjoni seisukohad on vallavalitsusele aluseks arengudokumentide muutmise eelnõu koostamisel. Volikogu kinnitab valla arengukava ja eelarvestrateegia muudatused määrusega hiljemalt 30. novembriks.